

Rossiyaning ta'lim tizimi

Sherzodbek Ro'zali o'g'li Karimjonov

sherzodbekkarimjonov0@gmail.com

Fathulla Dilmurod o'g'li Yergashev

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Annotatsiya: Bu maqolada Rossiya ta'lim tizimi va uning tuzilishi, ba'zi bir rivojlangan davlatlarning ta'lim tizimi bilan o'xshashlik va farqli jihatlari keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: gimnaziya va maktablar, ta'lim standartlari, kasbiy ta'lim, yozishmalar, ta'lim dasturlari, federal hukumat talablari, davlat nazorati

Education system of Russia

Sherzodbek Rozali oglu Karimjonov

sherzodbekkarimjonov0@gmail.com

Fathulla Dilmurod oglu Yergashev

Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after

Alisher Navoi

Abstract: In this article, the Russian education system and its structure, similarities and differences with the education system of some developed countries are mentioned.

Keywords: gymnasiums and schools, educational standards, professional education, correspondence, educational programs, federal government requirements, state control

“Xalq maqoliga ko'ra, o'rgatish faqat yorug'likdir - bu ham erkinlikdir.

Insonni bilim kabi hech narsa ozod eta olmaydi.”

Ivan Sergeevich Turgenev

O'zining kelajagiga va taqdiriga e'tiborsiz bo'lmagan har millat vakillari ta'lim faoliyatiga oddiy o'tmishdagi madiyati va milliylik ruhida qaramaydi. Xususan, Rivojlangan bir necha mamlakatlar tarix ildizida o'quv faoliyati tizimini tubdan yangilash vabarqarorlshtirishga qanchalik e'tibor ko'rsatganligining o'zi ham so'zimizning isboti bo'loladi. Rivojlangan mamlakatlarda hukumat o'quv faoliyatini doimo jiddiy nazorat ostiga olgan bo'lib, o'quv faoliyatini to'xtovsiz ravishda xalqaro

va zamon talablariga javob berishiga qarab o'zgarish va yangilash kerakligini tushunib uni shunfa ko'ra tadbiiq qilib borgan.

Tezkorlik bilan o'sib borayotgan zamonaviy ta'lim faoliyati uchun ham ketma-ket shartlar yuklatilmoqda-ki, shu muallim va murabbiylardan jahon standartiga javob beradigan pedagogik va psixologik usullarni, hozirgi zamon va jahong ta'lim standartiga moslashishni, atrof-muhit ekalogiyani toza tutib yashashni talab etmoqda. Mamlakatimizda pedagogika faoliyatini yuqori cho'qqiga olib chiqishga qaratilgan turli reja va o'quv ishlari tubdan o'zgartirib tashkil qilinmoqda. Mazkur masalaga prezident darajasida e'tibor berilmoqda. Lekin, "Bo'sh qop tikka turmaydi" deganlaridek, biz pedagoglar ham o'z bilim va ko'nikmalarimizni rivojlantirmasak, o'z tajribalarimizni nazorat qilmasak, ijtimoiy-siyosiy hayot bilan hamnafas yashamasak - reja qilinayotgan maqsadga erisha olmaymiz.

Rossiya Federatsiyasidagi ta'lim haqida - bu ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan va inson, oila, jamiyat va davlat manfaatlarini ko'zlab amalga oshiriladigan yagona maqsadli ta'lim va tarbiya jarayoni, shuningdek, olingan bilimlar, ko'nikmalar majmuidir. Insonning qadri va faoliyati davomidagi yaxshi yashash jarayonlari, kambag'allikni bartaraf etib, har bir inson o'z qiziqishi va shunga ko'ra yuqori usulda ta'lim va tarbiyani uyg'unlashtirgan xolda uning moliyaviy qiyinchiklarini yengishida ko'maklashib, ehtiyojmand insonlarni intellektuallashtirish va uni bilim berishda xalq ta'limini ya'ni boylarga ham kambag'allarga ham birdek intensive dars mashg'ulotlari: ma'ruza (nazariya), amaliy mashg'ulotlar hamda seminarlarni tashkil qilish kerak deb hisoblayman. Agar, boy va o'rta xol oilalar sinfi alohida o'qitilsa, natijaga erishish imkoniyati kamayadi. Ya'ni, avval, natijaga erishish uchun bepul ta'lim berish tashkillanishi kerak. Bunga isbot o'laroq, biz kabi Rossiya davlati ham o'z qonunlarining birida, o'zining barcha fuqarolariga bepul umumiy ta'lim hamda majburiy oliy ta'limlarni joriy qilgan. (Rossiya Federatsiyasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni 49-moddasi)

XIX asr boshlarida Rossiyada ta'lim tizimi o'zgarishlarga uchradi. 1804-yilgi nizomga ko'ra, ta'limni cherkov maktablari, okrug maktablari, viloyat gimnaziyalari va universitetlarida ketma-ket olish mumkin edi. Birinchi ikki turdagi maktablar bepul va sinfsiz edi. Bundan tashqari, Muqaddas Sinod yurisdiksiyasi ostida ilohiyot maktablari va seminariyalar, Empress Maryam institutlari bo'limining xayriya maktablari va Harbiy vazirligining ta'lim muassasalari mavjud edi.

Vasiylar boshchiligidagi o'quv okruglari tuzildi, tuman ta'lim tizimiga universitet rahbarlik qildi.

Pedagogika ota-onalar va tarbiyani o'rganadi. Tarbiya - bu ijtimoiy-hayoti hodisa. Tarbiya tushunchasi juda katta tushuncha hisoblanadi. Tarbiyani tushunish uchun keng tushunchalarga ega bo'lishimiz kerak. Tarbiya o'zi nima? Tarbiya bu ta'lim demakdir. Tarbiyasiz ta'lim, ta'limsiz tarbiya bo'lmaydi. Tarbiya hozirgi kunda dolzarb muommo

bo'lmoqda. Avvalo, insonni individuallashtirish uchun uning tarbiyasiga e'tibor qaratish lozim. Tarbiya oiladan boshlanib to inson umrining nihoyasigacha yetib boradi. Oilada bolani tashqi muhitga kreativ fikrlaydigan qilib o'stirish kerak. undan so'ng tashqi muhit ham katta ro'l o'ynaydi. Inson individual bo'lishi uchun: jismoniy quvvat, tarbiya, ta'lim, e'tiqod kabi ilm-bilimlarga ega bo'lishi kerak. Shundan keyin u kreativ fikrlay oladi va dunyoga o'zgacha ruhda qaray biladi. Misol uchun, bola voyaga yetdi va u faqat oilada urish-janjal, tashqi muhitda esa, jang, pichoqbozlik, sovuq qurollar ichida katta bo'lsa, u bolada yaxshilik kutish dargumon. Agar, uning aksi bo'lsa komil inson yetishib chiqadi. Tarbiya bilan chambarchas bog'liq ta'lim jarayonini ham qisqacha ta'riflab ketsak.

Ta'lim - bu shaxsning bilim, qobiliyat, ko'nikmalarni egallash, insoniyat tajribasini o'zlashtirish jarayoni va natijasidir. Shaxs pedagogika fanining o'rganish ob'ekti hisoblanadi. Pedagogika yo'nalishi fan sifatida shakillan kelmoqda.

Rossiyada ta'lim jarayonlari jahon standart darjasidagi qoidalarga muvofiq to'g'ri keladi. Bir xilgi boshqa tuman, viloyatidan farqli o'laroq, ta'lim yo'nalishining ko'pi deyarli Ukraina va Belorussiya mamlakatlari ta'lim tizimi kabidir. Hozirgi davrda, har qaysi millat vakillari Rossiya maktab, universitetlarida hamda kollej, litsey va texnikumlarida o'qish imkoniyatlariga egalar. To'g'ri, ta'lim yo'nalishlarining ham o'ziga yarasha xato va kamchiliklari border, lekin ularda ta'lim sifati boshqa davlatlarnikidan qolishmaydi. Istagan kishi bepul oliy ta'lim olisha oladilar. Enf muhimi, har bir kishi o'qishni va yetarli bilimni egallashni istaydi.

Davlat nazorati. O'quv binolari hamda davlat oliy ta'lim muassasalarining holati va yaroqliligi ustidan davlatning o'quv muassasasiga birlashtirilgan tashkilot tomonida nazoratga olinadi. Rossiya Federatsiyasining 2020- yigirma 29-sentyabrdagi qaroriga asosan bu qonunlar tashkil etilgan

Ta'lim va ilmiy faoliyatda davlat nazorati Rossiya Federatsiyasi Hukumatining 2018-yil 28-iyuldagi N885 qarori asosida Rosobrnadzorga yuklangan.

Rossiya Federatsiyasida ta'lim turlari va ularning bo'linishi

Ta'lim hayot davomida izchil va davomiy ta'lim olish huquqini amalga oshirish maqsadida ta'lim olish: umumiy ta'lim, kasb-hunar ta'limi, qo'shimcha ta'lim va kasb-hunar ta'limiga kabilarga bo'linadi.

Rus ta'limi quyidagilarga bo'linadi:

- umumiy ta'lim uchun;
- kasb-hunar ta'limi uchun;
- qo'shimcha ta'lim uchun;
- kasbiy ta'lim uchun.

Bu kabi islohotlar har bir shaxs hayoti davomida ta'lim olishi kerakligini eslatib turishi kerak va umri davomida ta'lim-tarbiya olish imkoniyatlarini yartishi kerak.

Rossiya Federatsiyasining 1992-yildagi "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni va 1996-yildagi "Oliy va oliy o'quv yurtidan keyingi kasbiy ta'lim to'g'risida" Federal qonuni bilan qabul qilingan ta'lim bo'linmasidan asosiy farqi ta'lim darajalarini qayta guruhlash bo'lgan edi. Maktabgacha ta'lim endilikda umumta'lim darajasiga aylandi, aspirantura (ad'yunktura) ta'lim dasturlari, rezidentura va assistentlik-stajirovka dasturlari endi oliy ta'lim darajasi bo'lib, oliy o'quv yurtidan keyingi kasbiy ta'limni emas, balki yuqori malakali kadrlar tayyorlashni nazarda tutadi. Ta'limning alohida turi sifatida mavjud bo'lishni to'xtatgan. Shunday qilib, endi Rossiya Federatsiyasidagi ta'lim tizimi quyidagicha ko'rinadi:

- umumiy ta'lim;
- maktabgacha ta'lim;
- boshlang'ich umumiy ta'lim;
- asosiy umumiy ta'lim;
- o'rta (to'liq) umumiy ta'lim;
- kasbiy ta'lim:
- o'rta kasb-hunar ta'limi;
- oliy ma'lumot - bakalavriat; mutaxassislik
- oliy ma'lumot - magistratura;
- oliy ta'lim - ya'ni kuchli mutaxassislarni yetishtirish;
- qo'shimcha ta'lim:
- bolalar va kattalar uchun qo'shimcha ta'lim;
- qo'shimcha kasbiy ta'limq;
- kasbiy ta'lim.

Ta'lim shakllari. Rossiyada ta'limning uchta asosiy shakli mavjud:

- to'liq ish kuni (kunduzi);
- yarim kunlik (kechqurun);
- yozishmalar.

Ba'zi o'quv-ta'lim yo'nalishida turli cheklovlar qonun hukmatlar hamda ta'lim standarti bilan belgilanishi mumkin.

Ta'lim tashkilotlarida oraliq va davlat yakuniy attestatsiyasidan o'tish huquqiga ega bo'lgan holda eksternal ta'lim (o'z-o'zini o'tish tizimi) va oilaviy ta'lim shaklida ham ta'lim olish mumkin.

O'rta maktab dasturlari bo'yicha bolaning oilaviy ta'limini tashkil qilish uchun ota-onalar kompensatsiya olish huquqiga ega, uning miqdori bola o'qiyotgan Rossiya Federatsiyasi sub'ektining qonuni bilan belgilanadi. Rossiya Federatsiyasi sub'ektlarining aksariyati ota-onalarga oilaviy ta'lim uchun hech qanday kompensatsiya to'lamaydi. 2018-yil holatiga ko'ra, Omsk viloyati ta'lim vaziri Tatyana Dernovanning so'zlariga ko'ra, Rossiyaning faqat beshta mintaqasida ota-

onalar o'z farzandlarining oilaviy ta'limi uchun tovon oladilar. Shunday qilib, Omsk viloyatida 2018-yil holatiga ko'ra, bunday kompensatsiya mavjud bo'lib, 7816 rubl miqdorida to'langan, oyiga 11724 rublgacha belgilangan, oyiga esa (sinflariga qarab) to'langan. Oilaviy ta'lim uchun kompensatsiyaning joriy etilishi o'z farzandlariga ushbu shaklda ta'lim berishni xohlaydiganlar sonini keskin oshirdi. Agar 2013-yilda (kompensatsiya joriy etilganda) Omsk viloyatida oilaviy formada 7 bola bo'lsa, 2018-yilda 1200 ga yaqin bola bor edi.

Ushbu huquqni amalga oshirishda va Rossiyaning butun ta'lim tizimidagi munosabatlarni tartibga soluvchi asosiy huquqiy hujjat 2012-yil 29-dekabrda 273-FZ-sonli "Rossiya Federatsiyasida ta'lim to'g'risida" Federal qonunidir. Ta'lim sohasidagi ayrim masalalarni (to'g'ridan-to'g'ri yoki bilvosita) tartibga soluvchi boshqa federal qonunlar ham qabul qilinishi mumkin bo'lgan. "Rossiya Federatsiyasida ta'lim to'g'risida" Federal qonuniga muvofiq, federal darajada, Rossiya Federatsiyasi Prezidentining farmonlari, Rossiya Federatsiyasi Hukumatining qarorlari va farmoyishlari, Ta'lim va fan vazirligining normativ hujjatlari va xatlari shuningdek, ta'lim muassasalariga birlashtirilgan davlat tashkilotlarning hujjatlari, ikkinchisining esa vazifalari haqida.

- Tarmoq ta'limi haqida. Ta'lim dasturlarini amalga oshirishning tarmoq shakli - ta'lim faoliyati bilan shug'ullanadigan bir nechta tashkilotlarning, shu jumladan xorijiy tashkilotlarning resurslaridan foydalangan holda va kerak bo'lganda boshqa tashkilotlarning resurslaridan foydalangan holda ta'lim dasturini amalga oshirish,

- elektron ta'lim va masofaviy ta'lim.

Rossiya Federatsiyasida ta'limni federal darajada boshqarish Rossiya Federatsiyasi Ta'lim va fan vazirligi tomonidan amalga oshiriladi, u ta'lim sohasidagi davlat siyosati va huquqiy tartibga solishni ishlab chiqish funksiyalarini bajaradi. Vazirlik, shuningdek, 2010-yilda tugatilgan Ta'lim bo'yicha Federal agentlik (Rosobrazovanie) funksiyalarini - davlat xizmatlarini ko'rsatish, bo'ysunuvchi muassasalarning federal mulkini boshqarish, shuningdek, ta'lim, tarbiya, vasiylik va homiylik sohasidagi huquqni muhofaza qilish funksiyalarini bajaradi. voyaga etmaganlarga vasiylik, ta'lim muassasalari talabalari va o'quvchilarini ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy himoya qilish. Ta'lim sohasidagi me'yoriy hujjatlar ham Rossiya Federatsiyasi Prezidenti va hukumati tomonidan qabul qilinadi.

Ta'lim sohasida davlat va jamoat hamkorligi. Ilmiy-pedagogik xodimlar va ish beruvchilar vakillarining federal davlat ta'lim standartlarini, namunali ta'lim dasturlari va o'quv rejalarini ishlab chiqishda, ta'lim faoliyati bilan shug'ullanuvchi tashkilotlarning harakatlarini muvofiqlashtirishda, ta'lim sifati va mazmunini ta'minlashda ishtirok etishi uchun ta'lim tizimi, o'quv-uslubiy birlashmalar (OTM) tuzilishi mumkin. O'quv-uslubiy birlashmalarining ixtiyoriylik asosidagi tarkibiga oliy

ta'lim muassasalari va ta'lim tizimida faoliyat yurituvchi boshqa tashkilotlarning ilmiy-pedagogik va boshqa xodimlari, ish beruvchilarning vakillari kiradi.

Xulosa qilib aytganda, Rossiya ta'lim tizimi hozirgi zamon rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimi qatoriga kiribgina qolmay, ko'pgina mamlakatlar ushbu ta'lim tizimini joriy etishi ham ko'zga tashlanmoqda. Yuqoridagi ma'lumotlardan kelib chiqib shuni aytishimiz mumkinki, Rossiya Federatsiyasi ta'lim tizimi o'zining yuqori darajada tartiblili, yaxlit bir tizimlashtirilganligi va davlat nazoratining kuchlili bilan ajralib turadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Leontiev A. A. "Qadimgi Rusdan 20-asr oxirigacha Rossiyada ta'lim tarixi" // "Rus tili" gazetasi. - 2001. - 33-son.
2. Nikitin Vladislav Evgenievich. "Ta'lim va universitet inqirozi", 2003. 2-6-bet.
3. Rossiya Federatsiyasi Konstitutsiyasi, 72-modda.
4. "Rojkov A.I. Ta'lim sohasida davlat nazoratini (nazoratini) amalga oshirishning o'ziga xos xususiyatlari" // "Rossiya Federatsiyasida ta'lim to'g'risida" Federal qonunni amalga oshirish portal".
5. "Strategik tadqiqotlar markazi: turli - Rosgosstrakh kompaniyasi".
6. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.
7. Аслонов И. (2022) «Бобурнома» бадиий – психологик тасвир муаммоси объекти сифатида. О'zMU xabarлари. Toshkent – 2022. №1/5.
8. Aslonov Ilhom Nizomovich. (2022) The Problem of Artistic - Psychological Image in Boburnoma. Eurasian Scientific Herald. Volume 7| April, 2022. ISSN: 2795-7365.
9. Aslonov Ilhom Nizomovich. (2022) Appearance of Zahiriddin Muhammad Bobur in "Boburnoma" Central Asian journal of theoretical and applied sciences Volume: 03 Issue: 06 | Jun 2022 ISSN: 2660-5317.
10. Sattorov V.N (2023). Umumiy pedagogika fani taraqqiyotining ustuvor yo'nalishlari. ORIENTAL RENAISSANCE: INNOVATIVE, EDUCATIONAL, NATURAL AND SOCIAL SCIENCES,3, 710-719. (2023)
11. Sattorov V.N (2023). Umumiy pedagogika fanini o'qitishda inovatsialar. ORIENTAL RENAISSANCE: INNOVATIVE, EDUCATIONAL, NATURAL AND SOCIAL SCIENCES,3, 734-745 (2023).
12. Sattorov V.N (2022). Methods of shaping the culture of the teacher. Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning. vol 3 no.02. 36-41 (2022). ISSN (online): 2776-0995

13. Sattorov V.N (2023). Indicators of Pedagogical Competence and its Effectiveness. International Journal of Inclusive and Sustainable Education. vol 2 no.02. 86-88. (2023). ISSN(e): 2833-5414

14. Arapbaeva Damegul Kurbanovna, Amirova Bibisara Aubakirovna. Personal Psychological Adaptation and its Characteristics. INTERNATIONAL JOURNAL OF INCLUSIVE AND SUSTAINABLE EDUCATION. VOL. 2. NO 2. 2023. -P. 68-70.